

Ungdom og partitilknytning¹

Frode Berglund

Artikkelen setter søkelyset på i hvilken grad norsk ungdom føler seg knyttet til de politiske partiene. Hvordan har dette utviklet seg fra sekstitallet og frem til slutten av nittitallet? Og hvordan har utviklingen blant ungdom vært sammenlignet med eldre velgere? Et hovedfunn er at partitilknytning i liten grad synes å være et spørsmål om alder, men er mer betinget av sosial bakgrunn og partipolitiske forhold.

Ved inngangen til det nye århundret viser ungdommen tegn på å være mindre ivrige etter å delta ved valgene enn tidligere. Særlig gjelder dette lokalvalgene, hvor valgdeltagelsen blant unge menn har vært helt nede i tretti prosent, men også ved de nasjonale valgene har vi sett at ungdom er mindre villige enn andre til å delta (Aardal 1999a). Mange oppfatter dette som et demokratisk krisetegn. Noen mener ungdommen selv har ansvaret for at det er blitt slik, ungdommen er blitt egoistisk og interesserer seg ikke for samfunnsspørsmål. Andre mener årsaken ligger hos de politiske partiene. Partiene kommuniserer dårlig med ungdom, og deres politiske agenda er preget av fortidens problemstillinger som dagens unge ikke oppfatter som relevante. Ungdom søker i stedet aktører som engasjerer seg i enkeltsaker hvor de kan se at det hender noe. Det gis altså et inntrykk av at dagens ungdom ønsker mer «action» enn det politiske partier tilbyr dem. Uansett hvem man tilskriver ansvaret, så synes den underliggende oppfatningen å være at ungdom er mindre engasjert i partipolitikk i dag enn tidligere.

Hovedanliggendet med artikkelen er å problematisere denne forestillingen gjennom velgernes partitilknytninger. Partitilknytning kan måles på forskjellige måter, for eksempel via atferdsvariabler som stemmegivning og partimedlemskap. Her skal vi derimot undersøke i hvilken grad velgerne identifiserer seg med partiene – altså i hvilken grad velgerne har opparbeidet langsiktige orienteringer i forhold til partipolitikken. Men, for å kunne vurdere partiidentifikasjonen blant dagens unge velgere, må vi ha noen å sammenligne dem med. Jeg skal derfor følge utviklingen blant yngre vel-

gere over tid, i tillegg til å sammenligne dem med eldre velgere. Med denne referanserammen kan vi få svar på om dagens ungdom virkelig skiller seg så veldig fra ungdom på seksti- og syttitallet, og om partiidentifikasjonen blant unge velgere avviker fra utviklingen blant eldre velgere. Et tredje forhold som kan avdekkes innen denne referanserammen, er om det foreligger trender eller situasjonsbestemte utslag, altså om omstendighetene knyttet til det enkelte valg har spilt noen rolle. Dette følges så opp med å trekke inn noen bakgrunnsforhold vi kan anta påvirker utviklingen av partiidentifikasjon. Det gjelder for det første klassetilhørighet under oppveksten, og er interessant i forhold til den sosiale mobilitet som har funnet sted i etterkrigstiden. I tillegg blir utdanning og kjønn trukket inn i analysen.

Det benyttes tre alderskategorier: 30 år og yngre, 31 til 50 år og 51 år og eldre. Man kan innvende at inndelingen er for grov, og at førstegangsvelgere skulle vært en egen kategori. På den annen side har tidligere forskning vist at det skjer en utkrystallisering av politiske holdninger blant velgere når de nærmer seg tretti år, blant annet fordi de blir mer etablert i den sosiale strukturen gjennom arbeid og familie (Jennings 1990). Dette gjør at vi kan anta at analysen får frem noe av det som kjennetegner partitilknytningene til yngre stemmeberettigede velgere over tid.

Hva vet vi om yngres forhold til partipolitikk?

Det er faktisk ikke så veldig mye vi vet om ungdom og politikk. Foreliggende studier begrenser seg stort sett til enkeltstående tidspunkter. Tormod Øia (1995) leverer et detaljert øyeblikksbilde av ungdom og politikk i sin bok *Apolitisk Ungdom?* uten at vi finner så mye stoff om ungdoms partipolitiske engasjement i denne studien. Samtidig påpeker Øia mangelen på sammenliknbare data over tid. Det er vanskelig å vurdere det politiske engasjementet blant ungdom i dag når vi ikke vet hvordan det var tidligere. Referansepunktet Øia benytter er Lars Grues (1982) studie av organisert ungdom fra tidlig på 80-tallet. Organisert ungdom – for ikke å si partiorganisert ungdom – er på den annen side neppe særlig representativ for ungdom generelt, noe som legger sterke begrensninger på generaliseringsmulighetene.

Bernt Aardal, Henry Valen og Gunnar Vogt (1990) har skrevet en rapport om ungdom og valgdeltagelse basert på data fra Det norske valgprosjektet. Her trekkes tidsperspektivet inn i noen grad, men hovedvekten ligger på stortingsvalget i 1989. Den sentrale innfallsvinkelen i arbeidet er sosialisering, og konklusjonen er at «ungdom sitter hjemme fordi de ennå ikke har utviklet noe personlig forhold verken til partiene eller det politiske

system» (Aardal mfl. 1990:22). Den lave valgdeltagelsen blant ungdommen representerer således ikke noe egentlig problem for demokratiet. Ungdom trenger bare litt tid på å vokse seg inn i og bli fortrolig med det politiske liv.

Når det gjelder endringer over tid er det kapitlet «De unges opprør» fra *Et valg i perspektiv* (Valen og Aardal 1983) som gir det mest utfyllende bildet. Her blir blant annet stemmegivning på Arbeiderpartiet og Høyre grundig belyst ut ifra et generasjonsperspektiv. Det blir vist at virkningen av politiske endringsprosesser varierer mellom generasjoner. I stedet for å gi noen entydig konklusjon i retning av at ulike generasjoner sogner til forskjellige partier, påpeker de muligheten av at de motstridende utslag de finner blant yngre velgere har sammenheng med en generell mangel på politisk stabilitet i denne gruppen. Perspektivene fra «De unges opprør» ble fulgt opp i Valgundersøkelsen 1997 med kapitlet «Rotløs ungdom» (Aardal 1999b). Her blir det vist at valgdeltagelsen er særlig lav blant førstegangsvelgerne, men at den stiger raskt etter hvert som velgerne får mer erfaring med politiske valg. Det vises også at selv om yngre er mindre interessert i politikk enn eldre, er det ikke noen synkende tendens blant unge over tid. Stort sett bekrefter analysen at velgerne sosialiseres inn i den politiske verdenen etter hvert som de blir eldre.

Disse perspektivene vil bli undersøkt nærmere med data fra de norske valgundersøkelsene og dekker alle stortingsvalg fra 1965 og frem til 1997. Analysene følger opp sosialiseringsperspektivet ved å undersøke i hvilken grad velgerne har opparbeidet et forhold til de politiske partiene, og hvordan dette varierer med alder over tid. Partiidentifikasjon er i mindre grad enn stemmegivningen påvirket av kortsiktige faktorer, og er således bedre egnet til å fange opp velgernes langsiktige orienteringer. Egenskapen forteller oss noe om i hvilken grad velgerne er integrert i partipolitikken, og om velgerne opplever at partiene reflekterer deres langsiktige politiske preferanser. Velgere som identifiserer seg med politiske partier, er mer stabile når det gjelder partivalg, og de deltar oftere i valg. Partiidentifikasjon bidrar til stabilisering av systemet, og et høyt nivå antyder at partiene går i takt med velgerne.

Hva er partiidentifikasjon?

Partiidentifikasjon er et begrep med røtter i amerikansk valgforskning, nærmere bestemt den sosialpsykologiske modellen utviklet av den såkalte Michiganskolen (Campbell mfl. 1960, Listhaug 1989a). Partiidentifikasjon skulle vise seg å bli den «beste» forklaringsvariabelen for valgatferd i USA

(Holmberg 1994). I flerpartisystemer er det imidlertid mer sjelden at velgerne stemmer på andre partier enn de identifiserer seg med. Derfor er det stort sett styrken på identifikasjonen som blir analysert i vesteuropeiske partisystemer. Av den grunn vet vi egentlig lite om hvilke partier velgerne identifiserer seg med, og enda mindre om hvordan dette relaterer seg til alder og tid.

Valgprosjektet har frem til 1997 fanget opp partiidentifikasjonen med spørsmålet «Mange føler seg som tilhengere av et bestemt parti, mens andre føler seg mer ubundet av partiene. Vil du si at du i alminnelighet tenker på deg selv som en høyremann (-kvinne), en arbeiderpartimann (-kvinne), en SV-mann (-kvinne) osv., eller føler du deg ikke knyttet til noen av partiene?» Spørsmålet kommer nokså tidlig i intervjuet og lenge før spørsmålet om stemmegivning, slik at den intervjuede ikke får for mye hjelp av selve intervjuet. I 1997 ble spørsmålet erstattet med «Føler du deg vanligvis knyttet til et spesielt parti?» og «Hvilket parti er dette?» Selv om spørsmålet ikke er identisk med forutgående valg, er det grunn til å anta at spørsmålet fanger opp det samme fenomenet.²

Livsløpshypotesen

Den klassiske forklaringen på utviklingen av partiidentifikasjon er at det dreier seg om et livsløpsfenomen. Gjennom en politisk sosialisering knytter velgerne seg sterkere til partiene etter hvert som de blir eldre. Philip Converse presiserer hva alder skal fange opp, i det han bemerker at han betrakter partiidentifikasjon som en funksjon «... not of age per se, but rather as a function of the length of time that the individual has felt some generalized preference for a particular party and has repetitively voted for it» (Converse 1976:12–13). I lys av dette sitatet, blir alder å regne som et mål på dette tidsspennet.

Ut ifra den klassiske forklaringen må vi altså forvente at yngre velgere identifiserer seg langt svakere med politiske partier enn eldre velgere. Yngre velgere har i langt mindre grad enn eldre hatt behov for å forholde seg til den politiske verden. Likevel stiller de færreste med uskrevne blad når de nærmer seg stemmerettsalderen, i det mange bærer med seg en politisk ballast hjemmefra. Politisk tilhørighet har hatt en tendens til å gå i arv, hvilket ikke er urimelig så lenge velgerne følger samme yrkesbane som foreldrene. I våre dager er det imidlertid betimelig å betvile relevansen av politisk arv siden stadig færre ender opp i samme sosiale sjikt som sine foreldre.

Den klassiske sosialiseringforklaringen antar at røttene til partiidentifikasjon legges i oppveksten gjennom påvirkning fra foreldrene og omgivelser. Arbeiderpartiet har hatt en sterk kopling til arbeiderne, mens Senterpartiet har hatt sterk kopling til primærnæringene. Dette har med stor sannsynlighet også preget barna til velgere fra disse yrkesgruppene, og vi kan forvente at barn fra disse klassene mer enn andre er tiltrukket av klas-senes respektive partier. Funksjonærgruppen³ har vært langt mindre ensartet når det gjelder kopling til partipolitikk, en tendens som er forsterket av den sosiale mobiliteten som har pågått i undersøkelsesperioden. Det er derfor grunn til å forvente en svakere kopling mellom barn av funksjonærer og bestemte partier, samtidig som økt sosial mobilitet gjør at vi kan forvente en generell svekkelse av sammenhengen mellom oppvekst og parti over tid. Velgere som havner i en annen sosial posisjon enn foreldrene, vil oppleve at deres politiske barnelærdom blir utfordret. De store samfunns- endringene siden syttitallet har således ikke bare bidratt til økt sosial mobi- litet; de har også bidratt til økt politisk mobilitet.

Generasjonshypotesen

En konkurrerende forklaring til livsløpshypotesen er det som gjerne kalles generasjonshypotesen (Holmberg 2000). Perspektivet her er at livsløps- hypotesen fungerte så lenge samfunnsstrukturen var stabil og partisystemet reflekterte de dominerende konfliktstrukturene i dette samfunnet. De store sosiale endringene fra syttitallet og utover har derimot utfordret livsløps- hypotesen. Velgere født etter 1945 er mindre berørt av de skillelinjene som preger partisystemet, og det er av den grunn antatt at velgere fra disse gene- rasjonene i liten grad knytter seg til politiske partier (Dalton, Flanagan og Beck 1984). Ut fra denne modellen skulle man forvente en lineær nedgang i velgernes tilknytninger, en nedgang som mer eller mindre følger samme takt som de sosiale endringene.

En supplerende forklaring er at kognitiv mobilisering bidrar til å fri- gjøre velgerne fra partiene. Det er blitt hevdet at velgere med høy utdan- ning ikke «trenger» partier for å holde seg politisk orientert (Dalton 1984, 1996, 2000). Siden det er etterkrigs generasjonene som gjennomgående har fått høyere utdannelse, peker tesen om kognitiv mobilisering i retning av at yngre velgere vil føle seg mindre knyttet til partiene enn tidligere generasjo- ner. Ut fra denne forklaringen vil etableringen av nye partier dermed ikke kunne bidra til å øke identifikasjonen med partiene.

Partiidentifikasjon – et spørsmål om livsløp eller generasjon?

Tidligere forskning på sammenhengen mellom alder og partiidentifikasjon har begrenset seg til å studere identifikasjonens styrke (Berglund 1997, Jenssen 1999, Listhaug 1989b). Det vi vet mindre om, og som heller ikke i særlig grad har vært studert i internasjonal litteratur, er hvordan ovennevnte forklaringer fungerer i forhold til *hvilke* partier velgerne identifiserer seg med. Langt de fleste studier av partiidentifikasjon tar det for gitt at livsløpshypotesen gjelder for *alle* partier og tar ikke høyde for at det samlede styrkenivået kan tilsløre aldersforskjeller mellom partiene. Siden vi vet at yngre velgere stemmer annerledes enn eldre velgere, er det ikke urimelig om slike forskjeller også gjelder for partitilknytninger. Selv om unge velgere ikke identifiserer seg med de «gamle» partiene, kan det jo hende at de finner de nye partiene attraktive og føler politisk tilhørighet med Sosialistisk Venstreparti eller Fremskrittspartiet. Både livsløps- og generasjonshypotesen overser eventuelle nyanser av denne typen siden fokus utelukkende er rettet mot styrkekomponenten.

Hovedfokus i den empiriske analysen er hvordan partiidentifikasjonen varierer over tid blant yngre velgere og hvordan unge skiller seg fra eldre velgere. Vi vet altså at eldre føler en sterkere tilknytning til partiene enn yngre velgere, men vi vet lite om aldersforskjeller i forhold til hvilke partier velgerne identifiserer seg med. De neste sidene vil vise hvor langt livsløps- og generasjonsforklaringene rekker for å forklare *hvilke* partier velgerne identifiserer seg med.

Livsløp og partitilknytning

Livsløpshypotesen foreskriver altså at velgerne knytter seg sterkere til partiene etter hvert som de blir eldre. Det ligger implisitt i hypotesen at dette også gjelder innad i de enkelte partiene: Forsterkningen skjer hele tiden i forhold til ett og samme parti. Sammenhengen mellom alder og parti er gjengitt i tabell 1, og viser tydelig at det ikke forholder seg slik.

Tabell 1. Andelen som identifiserer seg med ett gitt parti innen ulike aldersgrupper. Prosentuering er foretatt med basis i aldersgruppene.

Parti		1965	1969	1973	1977	1981	1985	1989	1993	1997
SV	Under 30	3	1	2	5	4	6	9	5	5
	31–50	2	1	4	2	2	3	7	5	5
	Over 50	1	1	2	2	1	3	3	2	2
Arbeiderpartiet	Under 30	34	27	19	26	19	23	16	19	16
	31–50	43	38	32	38	34	28	25	28	23
	Over 50	41	37	35	41	42	39	36	36	27
Venstre	Under 30	6	2	1	2	3	2	1	–	2
	31–50	6	5	2	3	3	2	1	1	1
	Over 50	7	4	2	3	1	1	1	1	2
KrF	Under 30	3	1	5	4	3	4	1	1	5
	31–50	2	3	5	6	5	5	3	2	5
	Over 50	8	6	9	10	9	9	11	8	9
Senterpartiet	Under 30	5	5	9	5	3	3	1	7	4
	31–50	7	8	9	5	3	3	3	5	4
	Over 50	10	11	12	6	7	8	7	8	6
Høyre	Under 30	10	9	4	17	23	22	16	11	8
	31–50	11	8	7	15	21	22	16	11	9
	Over 50	12	8	9	15	20	19	15	12	11
Frp	Under 30			3	–	4	3	8	3	7
	31–50			0	–	1	1	2	1	3
	Over 50			1	–	–	1	2	2	3
Uavhengige*	Under 30	40	56	58	41	40	38	49	54	53
	31–50	29	38	41	30	30	36	42	46	50
	Over 50	22	34	30	25	20	21	25	30	41

* Uavhengige er velgere som ikke identifiserer seg med noe parti.

Livsløpshypotesen holder nemlig bare for tre partier – Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti. For disse øker andelen tilhengere med alderen, samtidig som mønsteret er konsistent over tid. Denne utviklingen indikerer at tilknytning til disse partiene er noe som vokser frem i tråd med de teoretiske forestillinger som ble utviklet på sekstitallet. Når det gjelder de som ikke identifiserer seg med et bestemt parti – de uavhengige – går utviklingen i motsatt retning. Andelen uavhengige synker jo eldre velgerne blir. Dette er også i tråd med aldershypotesen, som hevder at velgerne finner sine partier etter hvert som de får erfaring med dem gjennom valgene.

Ser vi nærmere på de enkelte partiene, finner vi at særlig Kristelig Folkeparti er sterkt preget av eldre tilhengere. På slutten av åttitallet finner vi knapt noen unge tilhengere i partiet, og valget i 1997 må således kunne sies å representere et kjærkomment brudd for partiet. Oppslutningen blant de eldre holder seg stabil rundt 10 prosent gjennom hele perioden, og tilsier at partiet har klart å rekruttere tilhengere nokså jevnt og trutt. For et parti som legger så stor vekt på familierpolitikk, må det imidlertid være et tankeskors at de appellerer sterkere til besteforeldre enn til foreldre. Det store spørsmålet er selvsagt hvorvidt valget i 1997 representerer et varig vendepunkt, og om det var partiets fokus på barnefamiliene som gjorde partiet mer attraktivt for yngre velgere.

For Senterpartiet aner vi en liknende tendens hva alder angår. Partiet når et bunnivå i 1989 da bare 1 prosent av velgerne under tretti år føler noen tilknytning til Senterpartiet. Det påfølgende valget blir imidlertid en liten opptur, og det er nærliggende å anta at dette har sammenheng med EU-striden. Senterpartiet ble da talsmenn for en sak som nådde langt utover primærnæringenes sfærer, og partiets uforsonlige nei-linje har nok virket tiltrekkende på en del yngre velgere. Etter folkeavstemningen i 1994 synes begeistringene blant de unge å ha avtatt noe igjen. Partiet har åpenbart ikke klart å forandre det politiske landskapet i Norge så mye som de har ønsket, og det blir spennende å se om partiet klarer å holde på de unge tilhengerne. I tillegg er det verdt å merke seg at oppslutningen om Senterpartiet er dalende blant eldre velgere, og blant disse synes ikke EU-striden å ha noen betydning.

Arbeiderpartiet har, som et langt større parti, naturlig nok også en større tilslutning blant yngre velgere enn de forannevnte partier. Men følger vi tallene over tid, er det tydelig at også Arbeiderpartiet sliter med tilslutningen blant unge velgere. Det er de unge som i størst grad svikter partiet, tett fulgt av den mellomste aldersgruppen. De eldste faller fra først ved valget i 1997, etter at nivået har holdt seg på over 35 prosent siden sekstitallet.

Livsløpshypotesen fungerer derimot dårlig for de fire resterende partiene. Sammenhengen mellom alder og disse partiene er imidlertid også konsistent over tid, og det er to utviklingstrekk som peker seg ut. Det første mønsteret – hvor alder knapt har noen sammenheng med partiidentifikasjon i det hele tatt – fremtrer i de to eldste partiene, Høyre og Venstre. Det andre mønsteret – hvor utviklingen går i motsatt retning av det aldershypotesen forfekter – gjelder de yngste partiene, SV og Frp.

La oss se på de eldste partiene først. Når det gjelder Venstre, så er det stort sett ikke mer å si enn at tallene har vært svært små siden bruddet i 1972, og at tallene i liten grad varierer med alder. Interessant nok synes det samme å være tilfelle på sekstitallet, hvor tallunderlaget er sikrere. Dette gir i det minste et hint om at identifikasjon med Venstre må være drevet av noe annet enn alder.

Heller ikke i Høyre gjør alder noen forskjell. Derimot er det påfallende hvordan aldersgruppene følger hverandre fra det ene valget til det andre, noe som indikerer at det dreier seg om periodeeffekter. Etter å ha nådd bunnivået i 1973, svinger tidsånden i partiets favør fra midten av syttitallet og holder tilslutningen om partiet oppe gjennom åttitallet. Så dabber det noe av ved protestvalget i 1989, men det er først på nittitallet at tilhengerskaren er tilbake på sekstitallnivået. Høyre vekker tydeligvis mest entusiasme blant velgerne når partiet er det dominerende opposisjonspartiet til Arbeiderpartiet. Selv om denne entusiasmen ikke varierer med alder, betyr ikke det at tidsånden griper alle og enhver. Mer om dette under.

For de to yngste partiene, SV og Frp, er tallunderlaget nokså smått. Likevel er det en tydelig (og signifikant) tendens til at yngre er mer tilbøyelige enn eldre til å identifisere seg med disse partiene.⁴ For SV er forskjellene signifikante fra og med 1977, med unntak for 1993. Det samme gjelder for Frp, men først fra 1981. Selv om partiene er klare motpoler i norsk politikk, synes begge å ha større tiltrekningskraft på yngre enn eldre velgere. Andelen tilhengere synker nemlig med alderen i begge partier. Siden dette er et vedvarende trekk og at partienes andeler ikke stiger merkbart over tid, innebærer det at tilknytningen til disse partiene er knyttet til livsfase. Begge partier kan oppfattes å være radikale og står i opposisjon til den mer etablerte politikken. Slike innstillinger appellerer mer til ungdom enn eldre, men representerer samtidig et problem for partiene siden de ikke klarer å holde på tilhengerne sine etter hvert som de blir eldre. Det er vanskelig å bli et stort parti stort så lenge tilhengerskaren er tuftet på radikal ungdom. En løsning for å øke oppslutningen er selvsagt å moderere politikken, men da risikerer partiene å miste dem man allerede har. Det kan der-

for vise seg å være en risikabel affære for disse partiene å søke regjerings-samarbeide, da det i seg selv innebærer en moderasjon av politikken.

Generasjon og partitilknytning

Resultatene i tabell 1 kan også relateres til generasjon, selv om vi ikke eksplisitt måler dette. Dette er fordi generasjonsvariabelen har samme opphav som aldersvariabelen, nemlig intervjuedes fødselsår. I en mer strikt kohort-analyse skal det være mulig å følge utviklingen innen hver generasjon etter hvert som den blir eldre, for på den måten å ha kontroll med komposisjonsendringer. Siden resultatene er såpass klare og konsistente over tid, har jeg imidlertid valgt å diskutere generasjonshypotesen ut fra tallene slik de er gjengitt i tabell 1.

Generasjonseffekter kan spores ved å se om aldersforskjellene øker over tid, men det er ingen entydige tendenser i den retning i tabell 1 for noen av partiene eller for de uavhengige. Det nærmeste vi kommer er utviklingsmønsteret i Arbeiderpartiet, men i realiteten er det bare valget i 1981 som utmerker seg. Forskjellen er på 7 prosentpoeng i 1965, og øker deretter til 10, 14 og 15 prosentpoeng i de påfølgende valgene inntil det topper seg i 1981 med en aldersforskjell på hele 23 prosentpoeng. Men fra da av synker forskjellene og i 1997 er differansen nede i 11 prosentpoeng. Mot denne bakgrunnen er det vanskelig å hevde at det er generasjonsmessige utskiftninger som ligger bak det svekkede identifikasjonsnivået med Arbeiderpartiet. Yngre generasjoner har nok forlatt partiet noe raskere enn eldre generasjoner, men siden partiet etter hvert også har tydelige problemer med å holde på oppslutningen i de eldres rekker, må svikten tilskrives noe annet enn generasjonsutskiftninger.

Det samme gjelder variasjonen i andelen uavhengige velgere. Heller ikke her er det tegn på økte aldersforskjeller. Med generasjon som den bakenforliggende årsak, skulle vi registrert et jevnt tilsig av uavhengige velgere i alle aldersgrupper. Det er ingen tegn på at så har skjedd. Mønsteret er heller at det svinger frem og tilbake, og siden dette skjer i alle aldersgrupper, innebærer det at det også her må være tidsånden som ligger bak og skaper endringer. Vi registrerer også at tallene for SV og Frp heller ikke blir sterkere i de eldre aldersgruppene etter hvert som tiden går. Hadde tilknytning til disse partiene vært betinget av generasjonstilørighet, skulle vi registrert en langsom økning i oppslutningen om disse partiene over tid. Når dette ikke skjer, forsterker det inntrykket av at tilknytning til disse partiene er betinget av livsfase.

Partiidentifikasjon – et spørsmål om sosial bakgrunn?

Som mål på sosialisering er alder et svært omtrentlig mål. Siden verken livsløps- eller generasjonshypotesen fungerer som forventet, er det interessant å finne ut det er noen sammenheng mellom partiidentifikasjon og mer konkrete forhold angående oppvekstforhold. En nærliggende faktor i så måte er klassebakgrunn målt ved forsørgers yrke under oppveksten. Informasjon om slike forhold vil gi oss gode ledetråder når det gjelder den politiske sosialiseringen velgerne har med seg hjemmefra når de begynner å forholde seg til den politiske verden som selvstendige individer. Sosial klasse er en variabel stadig flere avviser relevansen av (Clark og Lipset 1991), men som skal vi se, spiller klasse fremdeles en rolle for hvilke partier velgerne identifiserer seg med. Det er begrenset hvor mye informasjon vi har om velgernes oppvekstforhold, men når det gjelder klassebakgrunn foreligger relevante og sammenliknbare data. Valgundersøkelsene har nemlig hele tiden stilt spørsmål om hovedforsørgers yrke, og fra dette spørsmålet kan vi konstruere sammenliknbare data med hensyn på om hovedforsørger var arbeider, funksjonær eller bonde/fisker. Det betyr at vi har et ganske godt bilde av velgernes klassebakgrunn, og det fra en tid da klasse var en svært sentral politisk variabel.

I tillegg er kognitiv mobilisering en faktor som bør inkluderes, og det er særlig utdanning som har vært trukket frem i den sammenheng. Jeg har tidligere vist at det neppe er utdanning som leder velgerne bort fra partiene, og argumentert for at det er mer sannsynlig at utdanningsnivå dreier seg mer om klasse enn kognitive evner i politisk forstand (Berglund 1999, 2000). Andre har tolket utdanning som et mål på velstand under oppveksten (Inglehart 1990), altså som et mål på noe som har vært. Et annet tilførelig perspektiv er at utdanning forteller oss noe om hvor velgerne er på vei, i og med at utdanning forteller noe om hvilke muligheter innehaveren har i arbeidsmarkedet. Dette gjør utdanning til en relevant bakgrunnsvariabel i denne analysen. Jeg har også trukket inn kjønn som en mulig forklaringsfaktor, siden tidligere forskning har vist at unge menn trekker i retning Fremskrittspartiet, mens unge kvinner heller mer i retning av Sosialistisk Venstreparti.

Dermed har vi tre forhold som kan fortelle oss noe mer konkret om hva som har påvirket velgernes partitilknytninger. Ved hjelp av statistiske modeller kan vi beregne hvor stor betydning variablene alder, kjønn, klassebakgrunn og utdanning har for partitilknytningene. For å få frem de viktigste poengene i forhold til artikkelens overordnede problemstilling holder det imidlertid å vise hvor god tilpasning ulike modeller har til data.⁵

Opplegget er som følger. For det første er det en modell som viser hvor stor betydning alder har alene. Dernest er det en modell som inkluderer alder, utdanning, forsørgers yrke og kjønn som uavhengige variabler. Det er videre interessant å se hvor god tilpasning den siste modellen har uten at alder trekkes inn. På den måten får vi et bilde av hvor mye alder bidrar til å forklare partiidentifikasjonene utover de relevante kontrollvariablene. Samtidig skal vi være klar over at det å beregne sammenhenger på tvers av aldersgrupper kan tilsløre samspill. En nærliggende antagelse er at oppvekstforholdene er av langt større betydning for yngre enn for eldre, siden de eldre har etablert seg på egen hånd for lenge siden. I stedet for å blande inn samspill – som blir veldig komplisert med denne metoden – foretok jeg separate kjøringar av modell 2 innen hver aldersgruppe. Dette vil avdekke om oppvekstforhold har ulik betydning for aldersgruppene. Siden det i hovedsak er forhold knyttet til industrisamfunnet som fanges opp av de uavhengige variablene, er det rimelig om sammenhengen svekkes over tid i alle aldersgrupper. Resultatene er gjengitt i tabell 2.

*Tabell 2. Tilpasningsmål for ulike analyser av partiidentifikasjon. Pseudo- r^2 . **

Variabler i modellen	1965	1969	1973	1977	1981	1985	1989	1993	1997
1. Alder	0,04	0,05	0,06	0,04	0,10	0,07	0,13	0,07	0,04
2. Alder, utdanning, forsørgers yrke, kjønn	0,36	0,32	0,36	0,28	0,33	0,27	0,29	0,23	0,20
3. Utdanning, forsørgers yrke, kjønn	0,33	0,29	0,33	0,26	0,28	0,24	0,21	0,17	0,17
Separate analyser av modell 3									
3a Under 30	0,34	0,30	0,48	0,25	0,25	0,26	0,19	0,23	0,19
3b 31 – 50	0,32	0,29	0,29	0,30	0,32	0,24	0,22	0,16	0,19
3c Over 50	0,39	0,35	0,40	0,29	0,35	0,30	0,25	0,26	0,22

Kommentar. Partiidentifikasjon består av kategoriene SV, Arbeiderpartiet, Venstre, KrF, Senterpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet og uavhengige. Alder: Under 30, 31 – 50 og over 50. Utdanning: Grunnskole, videregående og universitet/høyskole. Forsørgers yrke: Arbeider, funksjonær/selvstendig, bonde/fisker og andre.

* Beregnet ut fra multinomiske regresjonsanalyser. Målet som er gjengitt, er en såkalt pseudo- r^2 , og er å betrakte som analogt med Pearsons r^2 (Field 2000). Modellene er beregnet ut fra kategoriene slik de er gjengitt i tabellen.

Det første som slår en er at alder alene faktisk ikke bidrar så veldig mye til å forklare hvilke partier velgerne identifiserer seg med, og at tilpasningen blir vesentlig forbedret av å trekke inn sosiale bakgrunnsforhold. Det er også tydelig at modellen passer bedre for valgene på seksti- og syttitallet enn senere, samtidig som det er vanskelig å oppdage noen klare trender eller brudd. Nittitallet utmerker seg imidlertid med at tilpasningen er klart dårligere enn noen gang tidligere. Man kunne forvente at alder ville få større betydning etter som bakgrunnsvariablene svekkes, men slik er det ikke. Differansen mellom de to modellene når et høydepunkt i 1989 på 0,08, og selv om differansen er relativ høy også ved valget i 1993, viser ikke disse tallene noen tendens til at alder får større betydning etter hvert som oppveksfaktorene mister betydning. Dette understøttes av de separate kjøringene, hvor valget i 1973 peker seg ut med størst variasjon mellom aldersgruppene (0,18), fulgt av valgene i 1981 og 1993 (0,10). Generelt gjelder det imidlertid at forskjellene er små, noe som antyder at den politiserte overleveringen velgerne fikk med seg hjemmefra, har mistet betydning i alle aldersgrupper – ikke bare blant unge velgere.

Når det gjelder sammenhengen mellom klassebakgrunn og parti, så er effekten av å ha blitt forsørget av bønder eller fiskere stor gjennom hele perioden.⁶ Tilhengerne til Senterpartiet har i all hovedsak en slik bakgrunn – også på nittitallet. For Arbeiderpartiet og Høyre er mønsteret noe mer broket. På sekstitallet er det en sterk og signifikant tendens til at Arbeiderpartiets tilhengere ble forsørget av en arbeider da de vokste opp, og at Høyretilhengerne ble forsørget av funksjonærer. Denne tendensen oppløses på åttitallet en gang blant yngre velgere, men ikke blant eldre velgere.⁷

En liknende utvikling foreligger for utdanning. Jo lenger unna sekstitallet, jo mindre betydning har utdanning for partiidentifikasjonen til de yngre, mens utdanning fremdeles utgjør et klart skille blant eldre velgere. Denne utviklingen antyder at utdanning ikke er like knyttet til klasse lenger. Samtidig viser resultatene at utdanning ikke leder velgerne bort fra partiene slik tesen om kognitiv mobilisering hevder, og det er tidligere også vist at det er få grupper hvor andelen partitilhengere er like høy som blant yngre velgere med høy utdanning (Berglund 1999).

Konklusjon

Hovedfokus i artikkelen har vært rettet mot partipolitisk tilknytning blant ungdom. Vi har sett på hvilke partier ungdom identifiserer seg med, og sett hvordan dette har variert over tid, og vi har sammenlignet unge velgere

med eldre velgere. I tillegg ble det kontrollert for variabler som sa noe om velgernes oppvekstvilkår – klasse, utdanning og kjønn. På den måten har vi fått et relativt fyldig bilde av partienes stilling blant yngre velgere.

Hovedkonklusjonen er at partiidentifikasjon ikke er noe entydig livsløpsfenomen slik litteraturen legger opp til. Betydningen av alder varierer mellom partiene, noe som er i strid med livsløpshypotesens forutsetninger. Livsløpshypotesen fungerer bare for Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti. Tilknytning til Venstre og Høyre varierer overhodet ikke med alder. For Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet går utviklingen i motsatt retning av det livsløpshypotesen forutsetter.

Disse funnene ble også diskutert i lys av generasjon, men det var vanskelig å finne belegg for at variasjonene har bakgrunn i generasjonsmessige utskiftninger. Denne slutningen kan trekkes på bakgrunn av flere forhold. For det første er det ingen generelle tendenser til at aldersforskjellen øker innad i noen av partiene. Da det i tillegg ikke foreligger klare nedadgående eller oppadstigende tendenser i noe parti, tyder dette på at det dreier seg om livsløp mer enn generasjon. For Høyre og Venstre hadde alder ingen betydning, og partiene er dermed heller ikke interessante ut fra et generasjonsperspektiv.

Mest interessante i så måte er de trekk som ble registrert for de to yngste partiene, SV og Frp. I utgangspunktet skulle vi forvente at de ville være mer attraktive for yngre generasjoner, noe som delvis holdt stikk. Imidlertid viste det seg at identifikasjonsnivået sank etter hvert som velgerne ble eldre, noe som antyder at velgerne vokser seg ut av partiene. SV og Frp må derfor regnes som et parti for unge velgere. Det er heller opprør enn generasjonstilhørighet som knytter velgerne til disse partiene.

Vi registrerte dessuten at alder bare fanget opp en liten del av variasjonene i partiidentifikasjonene, noe som er overraskende i lys av den oppmerksomheten livsløpshypotesen har fått i litteraturen. Det samme gjelder utslagene av generasjon, hvor sammenhengen med parti er påfallende svak. Kontroll for bakgrunnsvariablene klassebakgrunn, kjønn og utdanning hadde atskillig større betydning, og klassebakgrunn var desidert viktigste påvirkningsfaktor. At klasse er en viktig politisk påvirkningsfaktor for ungdom på nittitallet, må også karakteriseres som et overraskende funn når man tar i betraktning at dette er en faktor mange har avskrevet som påvirkningsfaktor i avanserte industrisamfunn.

Når dagens ungdom har en svakere tilknytning til partiene enn ungdom på sekstitallet, så har dette bakgrunn i flere faktorer, men skyldes i liten grad egenskaper ved ungdommen. Svekket partitilknytning er nemlig ikke unikt for unge velgere; partitilknytningen er tilsvarende svekket også i

andre aldersgrupper. For å forklare det varierende nivået på norske velgeres partitilknytninger over tid må vi ty til andre forklaringsmekanismer enn livsløp og generasjonsutskiftninger. Sosial bakgrunn spiller en langt viktigere bakgrunn for partitilknytningene enn alder. Men siden betydningen av sosial bakgrunn også varierer over tid – men holder seg nokså konstant mellom aldersgruppene – er det grunn til å hevde at den viktigste forklaringsfaktoren for partitilknytninger befinner seg utenfor den sosiale strukturen. Det er det politiske klima og partienes politikk som har størst betydning for svingningene. Av den grunn er dagens lave nivå mer å regne som en refleks av en uklar politisk situasjon, og siden ungdom er mer følsomme for uttrykk i tiden enn eldre, blir utslagene sterkere for yngre velgere enn for eldre velgere.

Noter

1. Takk til Tormod Øia, Line Esborg og en anonym, ekstern konsulent for kritiske kommentarer til et tidligere utkast.
2. Dette er testet ut med paneldata.
3. Selvstendig næringsdrivende utenfor primærnæringene er i denne sammenhengen regnet til funksjonærgruppen. Undersøkelsen i 1997 skilte ikke mellom disse gruppene, og for ikke å komplisere fremstillingen er dette gjort for alle årene. For en bredere fremstilling av betydningen av oppvekst, se Berglund (1999).
4. Både korrelasjonsmål og den multinomiske analysen viste at utslagene for disse partiene var signifikante på 1 %-nivået.
5. Den statistiske teknikken som er benyttet er multinominal logistisk regresjon.
6. Dette og påfølgende utsagn om utslagene av de enkelte variablene er basert på regresjonskoeffisientene fra modell 2 og 3, men er ikke gjengitt i teksten.
7. Det bør imidlertid bemerkes at en mer findelt inndeling av funksjonærene viser at velgere som ble forsørget av høyere private funksjonærer eller selvstendig næringsdrivende, fremdeles har større forkjærlighet til Høyre enn andre velgere.

Litteratur

- Aardal, Bernt (1999a). *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlaget.
- Aardal, Bernt (1999b). Rotløs ungdom. I Aardal, B. (red.): *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlaget.
- Aardal, Bernt, Henry Valen og Gunnar Vogt (1990). *Ungdom og valgdeltagelse*. Oslo: Statens informasjonstjeneste.

- Berglund, Frode (1997). Partiidentifikasjon på vei ut? En kohortanalyse av norske velgeres partitilhørighet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 38 (3): 333–357.
- Berglund, Frode (1999). Har partiene mistet grepet om velgerne? I Aardal, B. (red.): *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlaget.
- Berglund, Frode (2000). Cognitive Mobilisation – A Cause of Partisan Dealignment? Paper presentert på *VOD-seminar*, Göteborg Universitet.
- Campbell, Angus, Philip Converse, Warren Miller og Donald Stokes (1960). *The American Voter*. New York: John Wiley.
- Clark, Terry Nicholas og S. Martin Lipset (1991). Are social classes dying? *International Sociology*, 6: 397–410.
- Converse, Philip (1976). *The Dynamics of Party Support. Cohort-Analyzing Party Identification*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Dalton, Russel (1984). Cognitive Mobilization and Partisan Dealignment in Advanced Industrial Democracies. *The Journal of Politics*, 46: 264–284.
- Dalton, Russel (1996). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. Chatham, NJ: Chatham house Publishers.
- Dalton, Russel (2000). The Decline of Party Identifications. I Dalton R. og M. Wattenberg (red.): *Parties without partisans: Political Change in Advanced Industrial Societies*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, Russel, Scott Flanagan og Paul Allen Beck (1984). *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Field, Andy (2000). *Discovering Statistics using SPSS for Windows: Advanced techniques for the beginner*. London: Sage.
- Grue, Lars (1982). *Den organiserte ungdommen. En empirisk analyse*. Oslo: Statens ungdoms- og idrettskontor.
- Holmberg, Sören (1994). Party Identification Compared across the Atlantic. I Jennings, M. K. og T. Mann (red.): *Elections at Home and Abroad. Essays in Honor of Warren Miller*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Holmberg, Sören (2000). *Välja parti*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Inglehart, Ronald (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Jennings, M. Kent (1990). The Crystallization of Orientations. I M. K. Jennings og J. W. van Deth (red.): *Continuities in Political Action*. New York: Walter de Gruyter.

- Jenssen, Anders Todal (1999). All that is solid melts into air: Party identification in Norway. *Scandinavian Political Studies*, 22: 1–127.
- Listhaug, Ola (1989a). Gamle og nye modeller i valforskninga: Eit oversyn. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 30 (4): 339–360.
- Listhaug, Ola (1989b). *Citizens, Parties and Norwegian Electoral Politics (1957–1985): An empirical study*. Trondheim: Tapir.
- Valen, Henry og Bernt Aardal (1983). *Et valg i perspektiv*. Samfunnsøkonomiske studier, nr. 54. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Øia, Tormod (1995). *Apolitisk ungdom? Sjølbergingsgenerasjonen og politiske verdier*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

English summary

Ungdom og partitilknytning

Party identification is traditionally regarded as a life-cycle phenomenon: Citizens become more attached to parties as they grow older because they get more experience with the political system. However, a competing hypothesis claims that post-war generations are more likely to feel independent of political parties. None of these explanations draw any distinctions between different parties, but mix them all together. According to what we know about voting behaviour, there is reason to believe that the association between age and party identification is rather complex. The current analysis of the directional component shows support of this view. Only in three parties – the Labour Party, Centre Party and Christian Democratic Party – does party identification become greater with age. In the Liberal and Conservative Parties there is no association with age at all. Of greatest interest, one finds in the two radical parties, the Socialist Left on the left wing and the Party of Progress on the right wing, that there is a negative association with age. The young voters identify with these parties, but tend to leave them as they grow older.